

(samen)

EEN ONTDEKKINGSTOCHT BIJ DE KVL OISTERWIJK.

GERT GEURTSSEN

Foto's: Stichting Stoommachine Oisterwijk
Illustraties: Gert-Jan van de Sanden
Tekst: Gert Geurtsen

Bronnen:

- <https://www.brabantcultureel.nl/2020/11/23/boek-de-gastjes-over-de-paupers-van-oisterwijk-ontstijgt-de-lokale-geschiedenis/>
- 100 verhalen van de Leerlooierij
- De Stoommachine van de KVL Oisterwijk.

EEN ONTDEKKINGSTOCHT BIJ DE KVL OISTERWIJK.

GERT GEURTSSEN

“Oké, wat gaan we vandaag doen?” Het is donderdag in de Paasvakantie, en de drie vrienden hebben zich zojuist verzameld voor overleg. De speelplaats van hun school is daar een goede plek voor. Noah, Emma en Amir zitten in groep zeven, en ze zijn ook sinds kort lid van de Koninklijke Harmonie Asterius. Sinds de kleutergroep trekken ze al met elkaar op. En ze zijn vanaf groep drie elkaars beste vrienden.

Noah is een elfjarige langharige blonde jongeman, met blauwe ogen. Zijn haar draagt hij in een lage staart. Hij is kalm en hij heeft veel geduld. In de klas is hij vaak heel rustig. Hij laat meestal anderen voorgaan, wanneer de juf een vraag stelt. Maar als hij iets te zeggen heeft, dan is dat meestal een slimme opmerking. Eén waar hij goed over heeft nagedacht. Noah kan met iedereen in de groep prima overweg. Hij heeft over allerlei zaken wel een eigen mening. Hij is zeker geen meeloper. Noah kan zich vaak in van alles goed inleven. Maar kom bij hem niet aan met bijvoorbeeld rekenen en techniek.

Emma is een roodharige krullenbol, haar ogen zijn groen en haar gezicht

staat vol sproeten. Valt er iets te regelen, dan meldt ze zich. Emma houdt van avontuur en zit vaak vol ideeën. Ze maakt graag grapjes. Ze kan wel heel druk zijn. Dat komt door haar ADHD. Haar juf heeft daar iets op bedacht. Ze ziet aan haar ogen, wanneer het weer eens zover is: Emma zit zo vol energie, dat ze bewegen moet. Ze vraagt dan aan haar: “Hoeveel rondjes, stuiterbal?” Dan antwoordt ze bijvoorbeeld: “Ik denk drie, juf.” En dan mag ze drie rondjes om de speelplaats rennen. Daarna komt ze weer terug naar de klas en kan ze, een stuk rustiger nu, weer aan het werk.

Amir is eveneens elf jaar. Zijn haar en ogen zijn beide donkerbruin. Hij komt uit Syrië en hij woont nu sinds bijna tien jaar in Oisterwijk. Van de vlucht uit zijn land weet hij zelf niets, want toen was hij nog een baby. Toch heeft hij in zijn lijf een angst zitten. Dat gebeurt vaak bij kinderen en kleinkinderen van mensen die hele nare ervaringen hebben gehad, zoals een oorlog en een vlucht vol risico's. Amir ziet vaak gevaar in elk avontuur. Toch zet hij zich dapper over zijn onrustgevoel heen, wanneer hij met Noah en Emma is. Omdat hij zo'n fijne vrienden heeft.

“Nou Emma, ik denk dat jij al een plan hebt uitgebroed. Laat het maar eens horen,” vraagt Noah.

“Ik ben er intussen nieuwsgierig naar geworden.”

“Ik ook,” vult Amir aan.

“Let op,” zegt Emma geheimzinnig. “Afgelopen week heeft groep 8a een excursie gehad. Ze zijn toen naar de stoommachine bij de leerfabriek aan de Almystraat geweest. Dat is vanaf hier niet al te ver lopen. We moeten dan bij de Jumbo aan het Fabriekspad het spoor oversteken en dan langs de Pets’s Place, want zo mijden we de receptie van de Leerfabriek. Kijk maar mee op mijn mobieltje. Kijk, hier is de dierenwinkel en dan slaan we twee keer linksaf. Zie je rechts vooruit dat kleine gebouw met die kleine trap? Dat is het Machine - en Ketelhuis. In de kelder onder dat gebouw schijnt er een soort poort te zijn, met daarachter een gang. Daar hangt een bordje ‘Verboden toegang’ en daar mag je dus niet in. Terwijl hij hoog genoeg lijkt om erin te lopen. Ik zou wel eens willen weten, waarom het daar verboden is om die gang in te gaan.”

“Dat klinkt allemaal wel erg spannend,” klinkt Amir’s bezorgde stem. “Wie weet wat er voor gevaarlijks achter schuilt! Dadelijk staan we allemaal onder stroom of zoiets.”

Ze lopen goed door en zijn al gauw op het terrein van de KVL bij het Machine - en Ketelhuis. De kleine buitentrapp eindigt bij een deur, die net gesloten wordt. Maar de man die dit fluitend doet, heeft de deur niet op slot gedraaid. De drie sluipen dus de trap op, openen de grote, zware deur en komen in een grote hal terecht. Hier zien ze de enorme stoommachine. Deze werd gebruikt om elektriciteit op te wekken, weet Noah. Er staan ook diverse stoomketels in de hal. Ze sluipen verder, door een volgende openstaande deur en zoeken vervolgens naar het damestoilet. “Omdat een man daar nooit naartoe zal gaan,” zegt Emma zachtjes. Even later horen ze verdwijnende voetstappen en het afsluiten van de deur. Opgelucht gaan ze de wc uit. Amir ziet inmiddels een beetje bleekjes. Op zijn voorhoofd zijn kleine zweetdruppels te zien. Kom op, gebaart Emma. En ze gaan de trap af naar

de kelderruimte. Amir popelt om alles te onderzoeken wat hij rondom zich ziet. Maar Emma zegt hem, dat hij zijn plan nog even moet uitstellen. Eerst gaan ze op onderzoek, zoals ze hebben afgesproken. Al snel komen ze bij de deur die een donkere gang afsluit, met inderdaad een groot bord ‘Streng verboden toegang’. Ja, dag! Dat moet je Emma niet flikken. Dan wordt ze juist nieuwsgierig! Dan wil ze juist achter de deur een kijkje nemen. Tot hun verbazing staat deze een piepklein beetje open.

Emma perst zich het eerst langs de muur door de kleine opening, gevolgd door Amir. Zijn ‘meedoen’ is niet helemaal vrijwillig. Maar als derde durft hij misschien helemaal niet mee. En alleen achterblijven is ook beangstigend. Wanneer ook Noah gepasseerd is, zien de ze dunne getrokken streep. Deze licht iets op en is geschilderd in de breedte over het tunnel pad. “Zullen we het officieel maken?” vraagt Noah. Dan gaan ze naast elkaar staan, ze tellen tot drie en dan nemen ze tegelijk een grote stap over de streep. Zo gezegd, zo gedaan. Bij de derde tel nemen ze alle drie een grote stap... en dan worden ze als een wervelwind een stukje de tunnelgang ingezogen. Draaiend, draaiend en draaiend... om er misselijk van te worden.

Als ze weer op de grond belanden en ze na een korte tijd zonder dolheid in hun hoofd om zich heen kunnen kijken, weten ze niet of ze dromen. Ze zijn beland in negentienhonderd vierentwintig. En

ze hebben andere, deftige kleding aan. Emma draagt een groen fluwelen jurkje met kanten kraag en zwarte lakschoentjes. De jongens doen niet voor haar onder met hun grijze knielange broeken, hun witte overhemden met zwarte strikjes en hun zwarte leren schoenen. Noah en Amir dragen nog geen lange broek, want dat dragen mannen in die tijd pas als ze volwassen zijn. Ze kijken elkaar aan en schieten dan even in de lach. Maar dan trekken ze hun gezicht weer snel in de plooi. Want er komt een boze man op hen af. Hij is kennelijk een opzichter, en hij schreeuwt: "Hé jullie, kom onmiddellijk uit de tunnel! Of willen jullie onder stroom komen te staan? En waarom werken jullie niet?"

"Goedemiddag meneer," zegt Emma - snel een rol bedenkend. "Ik zal me even voorstellen: Ik ben het nichtje van de directeur en ik wil samen met mijn twee vrienden Noah en Amir een kijkje nemen in de Leerfabriek. Daar heb ik toestemming voor gekregen van mijn oom." "We waren alleen nieuwsgierig waarom er een bordje 'verboden toegang' hangt bij de tunnel," zegt Emma beleefd. De inmiddels gekalmeerde opzichter legt uit: "Omdat er muizen en ratten door de

tunnel lopen, die geregeld leidingen bij de schakelkasten van de elektriciteit kapot bijten. Jammer genoeg staat er ook regelmatig wat water in de tunnel. En water met elektriciteit is een dodelijke combinatie."

"Waar gaan al die gangen naartoe?" wil Amir weten.

"Naar afdelingen van de Leerlooierij en naar andere fabrieken. Er lopen buizen voor de elektriciteit en voor het water en soms zijn ze voor het vervoer van stoom door de tunnel. Dat laatste wordt gebruikt om de huiden in de droogtunnel sneller te laten drogen," vertelt de man.

"Help, ik voelde een rat! Dadelijk neemt hij een hap uit mijn been!" Amir is op de rug van Emma gesprongen.

"Ajakkes, ik haat ratten en muizen! Zo'n engerd kruipt dadelijk nog over mijn been, zo in mijn broekspijp," gaat Amir verder. "Yep, en voor je het weet is zo'n beest dan bovenaan beland," zegt Noah. "Waar de stiekeme gluiperd je misschien wel bijt in je ... " "Ja, zo kan hij wel weer" Amir springt weer op de grond. "Kom, we gaan terug. Want ik kom liever niet onder stroom te staan."

"Ja, jou zocht ik," zegt de ploegbaas tegen een spichtig meisje. "Je dwaalt nu niet meer van je werk af. Want anders zwaait er wat en trek ik iets van jouw loon voor vandaag af!". "Oh, sorry baas. Dat wil ik liever niet laten gebeuren, want ik moet al het geld keurig thuis afleveren. Ik help mee om ons hele gezin in leven te houden." zegt het kind. "Dat is wel veel verantwoording voor een twaalfjarige," merkt Noah op.

Wil jij ons misschien wat rondleiden," vraagt Emma aan het kind. En dan richting de opzichter: "Of gaat u daarmee niet akkoord?" Makkend geeft de opzichter toestemming. "Als je maar goed uitkijkt allemaal. Het is hier geen speeltuin!" waarschuwt hij nog.

Om hen heen klinkt een oorverdovend machinelawaai, het stinkt er als de mieter en het is er ook vreselijk warm. Ze lopen achter het meisje aan het gebouwtje uit. Ook hier kunnen ze niet met een doorsnee stem praten, want dan versta je elkaar niet. Het kind is armoedig gekleed. "Werken hier veel kinderen?" vraagt Noah met harde stem "Best wel wat. Er is ook veel

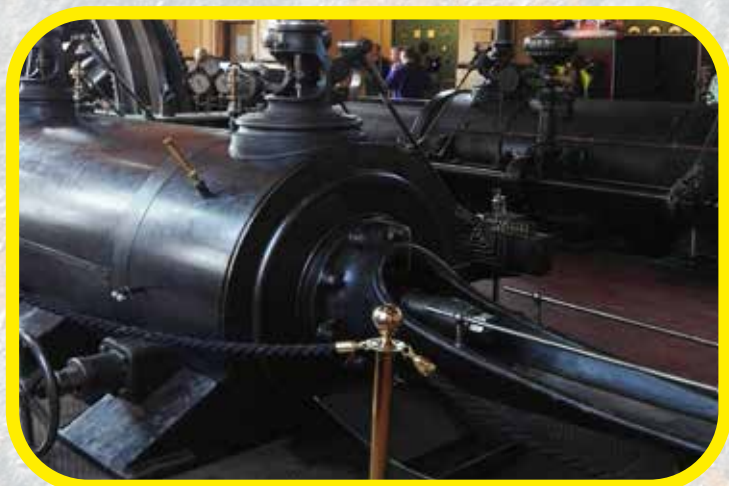

werk voor ons te doen.” zegt het meisje eveneens luid terug. Maar ik zal me voorstellen: Mijn naam is Nellie. Ik ben net twaalf jaar.”

“Aangenaam kennismaken,” zegt Amir met stemverheffing. “Ik ben zo terug,” merkt hij nog op en hij schiet weer naar binnen. “Hoeveel dagen in de week werk jij?,” vraagt Noah aan het kind. Deze is wel wat verbaasd over de vraag. “Ik werk zeven dagen in de week van negen uur in de ochtend tot vier uur in de middag,” is het antwoord. “En hoe vaak heb je dan pauze?,” wil Emma weten. “Ik heb geen pauze. Ik moet gewoon zeven uur achter elkaar werken. Maar kinderen hoeven nog niet zo lang te werken als grote mensen, hoor. En als ik naar huis ga, gaan we om zes uur in de avond eten. Tenminste, als er eten is. Dat is dan mijn eerste maaltijd van de dag, en mijn enige”. “Dat meen je niet,” zegt Emma, “Serieus? Ik zou tussen de middag al brulhonger hebben! Trouwens, waar is Amir naartoe?” Hij is terug naar

Het Machine- en Ketelhuis.

Binnen kijkt Amir even naar het zware werk! Je krijgt het er loeiheet van. Het ruikt er binnen erg naar een mengeling van zweet, stoffige kolen en vuur. Daar kun je behoorlijk benauwd van worden. Het is ook vrij donker om hem heen. Dat zorgt voor een angstig gevoel bij Amir. Hij wilde eigenlijk uitvinden hoe de stoommachine werkt op stoom. Hoe zorgt stoom voor energie? Bijvoorbeeld bij een stoomlocomotief. Dat wil Amir graag onderzoeken. Maar nu kan hij dat niet. Hij is benauwd en bang en hij wil weer snel naar buiten.

De rondleiding begint bij een Draaiplateau voor de goederentrein.

De kinderen staan onder de poort (waar nu de receptie is). Het is hier ook een enorme herrie door allerlei omgevingsgeluiden: Mannen die elkaar instructies toe brullen boven het geluid van treinwagons en het draaiende plateau. Dat laatste geeft een soort kras-send, piepend geluid als van een deur waarvan de scharnieren nodig gesmeerd moeten worden. Maar dan vele malen harder. Ze moeten zich alleen concentreren op Nellies stem en dat valt met name Amir niet mee. Het meisje vertelt: “Hier worden de verschillende huiden met een goederentrein gebracht. Het spoor op het terrein staat haaks op het spoor waarop de goederentrein is gearriveerd. Door het draaiplateau kan een losgekoppelde wagon het terrein oprijden. Er zijn vier van deze draaiplateaus op het terrein. Een wagon wordt dus losgekoppeld en deze wordt vervolgens met acht man op het plateau geduwd, om het daarna een kwart te draaien. Zo worden ook kolen naar de stoommachine vervoerd. Per dag moeten er acht wagons worden gelost. Ook chemicaliën worden via het spoor aangevoerd. Afval wordt in wagons afgevoerd naar de vuilverwerking.

Niemand draagt hier een beschermend masker, een mondkapje of speciale beschermende kleding, valt Noah op. Het stinkt hier vreselijk: een mengeling van de geur van onbewerkte kalfshuiden (de stank van rottend vlees), chemicaliën en steenkool. Die geur slaat op zijn keel. Noah voelt zich benauwd worden. Maar kennelijk went het, want Nellie schijnt er geen last van te hebben.

Nellie vertelt over verschillende soorten huiden die in de fabriek verwerkt worden: van paarden, runderen, varzen (koeien die een eerste kalf kregen), maar ook die van pas geboren - tot drie dagen oude kalfjes, want dat leer is het zachtst. Dat laatste vindt Amir ongelooflijk zielig! Hij rilt bij de gedachte!

De dierenvellen worden gesorteerd en opgeslagen in de kelder tot ze bewerkt gaan worden. Na verloop van

tijd krioelt het op zo'n huid van de maden, die leven van het rottende vlees wat er nog aanzit, brrr! Dat wil Emma wel eens van dichtbij zien. Ze duikt de kelder in, waar onbewerkte huiden met een stel tegelijk opgetild worden. Dat is zwaar werk, en de arbeiders komen onder de stinkende maden te zitten die tussen de vellen uit rollen. De bovenste huid is als een deken bedekt door een bewegend tapijt van maden. Emma wordt misselijk bij de aanblik en de geur van rottend vlees. Ze rent weer snel naar boven, naar de frisse lucht. Spierwit is ze en voor even genezen van haar sterke wil om alles te onderzoeken. Aan een pauze voor een met worst belegde boterham wil ze al helemaal niet denken. Ze zou die er waarschijnlijk meteen weer uitgooien!

"Ik laat jullie nu enkele afdelingen zien waar kinderen werken," zegt Nellie. "Laat mij er maar over één vertellen," zegt Amir. "Ik was er net even binnen. Ik bedoel achter in

Het Ketelhuis

met die hete ovens, waar we net al voorbij liepen. Het is daarbinnen bloedheet en vreselijk stoffig. Mannen en ook kinderen scheppen daar de kolen op de lopende band. Deze loopt naar het vuur in de ketel. Ik heb even gekeken, voor zover ik in het behoorlijke donker om me heen iets kon zien, maar het is heel zwaar werk. Ik ben er snel weer tussenuit geknepen. Eigenlijk wilde ik weten hoe de stoom een stoommachine in werking zet. Daar kom ik nog wel eens een keer achter." "Stonk het daar ook zo," vraagt Emma? "Jawel," zegt Amir. Het stonk er naar zweet, vermengd met de geur van het vuur en de kolen." "Dat was vast niet zo erg als de lucht van rottend vlees van de huiden, gemengd met de aanblik van honderden krioelende maden. Die combinatie zal ik me nog lang herinneren!" zegt Emma. "Wel handig als je wilt gaan vissen," merkt Amir nog op. "Misschien mag je een potje meevragen..." "Kijk nou je kleren eens. Je moet zuiniger zijn op je goeie goed!" Nellie schudt haar hoofd bij de aanblik van zwarte vegen op Amirs overhemd. "Oh, die gaat gewoon in de was hoor," stelt hij gerust. Noah verbaast zich erover dat kinderen

van twaalf jaar al moeten werken. Hij is blij dat hij de komende jaren nog gewoon naar school mag. Nellie vervolgt als ze verder lopen: "En hier heb je:

De Verfspuiterij.

Hier wordt verf vermengd met chemicaliën. Deze giftige, stinkende combinatie wordt daarna met een zachte pluche borstel uitgesmeerd op de huiden. Dat wordt met de hand gedaan." Dus dat giftige goedje kan je ook zomaar op je handen krijgen. Amir rilt bij de gedachte alleen al! "Het werk wordt, zoals je ziet, door mannen én kinderen gedaan," vervolgt Nellie. "De geverfde vellen gaan daarna naar een droogtunnel. Daar helpt stoom om de vellen sneller te laten drogen. Drinken jullie hier ook maar een glas melk goed leeg. De werknemers krijgen daar elke dag een van. Je ademt hier giftige lucht van verfverdunders en chemicaliën in. Melk kan hopelijk wat helpen tegen de gevolgen daarvan: zoals het verliezen van zin om te eten." De melk heeft een vreemde bijmaak, maar toch drinken de kinderen hun glas braaf leeg. Brrr, ze rillen ervan. Er zijn in deze tijd nog weinig beschermingsmiddelen, bedenkt Emma. En in feite word je hier langzaamaan vergiftigd. Maar vroeger wisten ze nog niet wat wij nu weten. Je zult hier maar moeten werken! Ik weet niet wat er meer stinkt: de geur van chemicaliën en verfverdunder of de geur van rottend vlees. Maar ze houdt het voor zich. Nellie vertelt verder: "Er moeten 39 vellen per uur geverfd worden. Ook door oudere kinderen moet er met deze snelheid gewerkt worden. Terwijl ze veel minder loon dan een volwassene verdienen." De volwassenen moedigen de werkende kinderen intussen luidkeels aan om hun tempo vol te houden. Daarnaast vertellen ze elkaar in plat Oisterwijks allerlei nieuwtjes en moppen, waarvan sommigen minder geschikt zijn voor kinderen. "Kunnen we even naar buiten gaan," vraagt Emma? "De heftige geuren en de constante oorverdovende herrie van de machines en schreeuwende arbeiders worden me even teveel! Ik krijg er een flinke hoofdpijn van. De anderen willen ook graag even ontsnappen aan deze mengeling van indrukken. "Natuurlijk," zegt Nellie. "Word jij nou niet horendol van die geluiden om

je heen? En hoe houd je die stank om je heen uit,” vraagt Amir? Hij raakt erdoor overprikkeld en hij heeft een knalrode snoet, terwijl Noah eerder grijs ziet en Emma spierwit. “O, ik? Ik hoor en ruik niet meer zo best en ik ben er ook aan gewend.” antwoord Nellie. “Kom maar, langs deze weg staan we zó buiten.” Even later genieten de kinderen met volle teugen van de frisse lucht, dankzij een fris windje uit de juiste hoek. “Waar woon je eigenlijk?” wil Emma weten van Nellie. “Ik woon met andere fabrieksarbeiders in een wijkje, dat iedereen hier Klein Amsterdam noemt. ‘De Gastjes’ is ook zo’n buurtje. Dat ligt hier aan het spoor. Daar wonen mensen die nog véél armer zijn. “Eigenlijk kun je er toch ook niets aan doen, als je arm bent,” vindt Noah. Nellie is het met hem eens. Ze vertelt verder: “Wij wonen in een piepklein huisje, met zestien personen: Mijn vader, moeder en veertien kinderen. Wij zijn bijna altijd buiten, want binnen is het zó benauwd klein! Er zijn maar twee kleine kamers. Eentje voor de meisjes en mama. En eentje voor de jongens en papa. ’s Avonds slapen we op de grond. Of soms met z’n vieren in de bedstee. We hebben geen schoon water en geen wc. Toen ik nog klein was, in de Eerste Wereldoorlog, was er een gaarkeuken op het Kerkplein. Daar kon je gratis een warme maaltijd halen. Nu moeten we zelf maar zien, waar we voor iedereen het geld voor eten vandaan halen. Daarom ben ik blij dat ik mag werken.” Jij liever dan ik, denkt Emma. Maar ze zegt: “Dat begrijp ik!”

Ze blijven nog even buiten en kijken eens goed om zich heen. Ook hier ziet het er anders uit: Op straat zien ze een paard en wagen bij de spoorovergang, wachtend tot de stoomtrein met zijn indrukwekkende locomotief gepasseerd is. “Gaaf!,” vindt Amir. Zijn opa heeft een treinbaan met een stoomlocomotief, maar zo in het echt is het nog veel interessanter. Het gaat wel gepaard met een behoorlijke herrie wanneer de locomotief hen onder het uitstoten van een flinke lading stoom passeert. En de lucht is vol van de reuk van brandend steenkool. Er rijdt ook een auto op straat. Deze zou in een museum niet misstaan. Hij gaat niet erg hard. Emma zou er wat graag in mee

willen rijden!

Verderop zien ze langs het spoor aan de overkant een stel meisjes spelen.

Ze dragen allemaal een jurk en een schort en in hun haar dragen ze elk een grote strik.

“Moet je dát zien,” grinnikt Emma. “Die strikken zijn nog groter dan hun hoofd!” Verderop slenteren twee jongens. Een kleuter in een korte broek, aan de hand van een puber in een knielange broek. “Zo’n kniebroek moeten jongens ook dragen als het in de winter vriest,” weet Emma. Net zoals meisjes een rok moeten dragen met blote benen eronder. Dat vind ik eigenlijk wel zo eerlijk” “Nou, mij niet gezien,” vindt Noah. Als een signaal klinkt zegt Nellie: “Ik moet nu gaan. Het is vier uur en mijn werk zit erop.” “Bedankt hè,” laat het drietal weten.

“Jeetje, al vier uur!,” schrikt Amir. “Vanavond om zes uur moeten we verzamelen bij de kiosk op de Lind. Want om half 8 hebben we de generale repetitie van ons eerste concert bij Asterius. En we moet nog eten! Ik begin trek te krijgen!” “Ik vond het allemaal best interessant hoor. Maar ik wil nu ook wel weer terug naar twee duizend vier-en-twintig,” merkt Noah op. “Dat is een goeie, maar hoe?” zucht Amir. “Misschien moeten we wel terug door de tunnel, en dan weer tegelijk over de lijn springen,” bedenkt Emma. “Maar dan achteruit.”

Snel gaan ze terug naar het Machine- en Ketelhuis, waar ze ongezien weer terug in de kelder belanden. Maar ze vinden de deur naar de verboden gang dit keer op slot. Sterker nog: In het gebouw van het Machine - en Ketelhuis gaat ook de deur naar de kelder op slot. Dat hebben ze in eerste instantie niet in de gaten, omdat hun aandacht uitgaat naar de deur die de gang afsluit: hun ontsnappingsroute. Maar dan klinkt een kreet van Amir. Hij rent de trap op en begint op de deur te bonken, maar er komt geen reactie. Kennelijk omdat de deur naar de grote hal met de stoommachine en de ketels ook al op slot is gedaan. Ze zitten nu dus opgesloten in het jaartal negentienhonderd vierentwintig en de weg terug lijkt afgesloten.

Wat moeten ze nu?

“Laten we allemaal snel nog een keer tegelijk om hulp roepen!” zegt Noah haastig. “Let op: 1,2,3 Hellup!!”

Even later klinken er voetstappen en een sleutel draait in het slot. De kelderdeur wordt geopend en dan verschijnt de ploegbaas. “Zijn jullie hier nou nog?”

Eerst praten de kinderen door elkaar heen, maar dan fluit de man op zijn vingers en wijst hij Emma aan.

“Zeg jij het maar.” Emma legt alles samengevat uit, en sluit af met: “En nu is de weg terug naar ons jaar afgesloten.”

De ploegbaas denkt even na en zegt dan: “Het kan niet voor niets geweest zijn, dat jullie hier in onze tijd terecht kwamen. Jullie moeten wel informatie mee terug brengen naar jullie jaar tweeduizend vierentwintig. Informatie over de KVL, waar schoolkinderen iets aan hebben. Daarvoor moet je eerst een aantal opdrachten volbrengen...

(Wat die opdrachten zijn zullen de schoolkinderen pas bij de excursie vernemen...)

Dit verhaal is een uitgave van:

OISTERWIJK

